

приводится перечень других незащищенных слоев населения, который зависит от обстоятельств в конкретной стране (в него могут входить женщины, иммигранты, индивидуальные предприниматели, рабочие, граждане с низким уровнем дохода, а также пожилые представители населения). В некоторых странах уточняют направления воздействия на целевую аудиторию с помощью подхода с учетом рисков или выявления основных жизненных этапов, когда люди лучше всего поддаются обучению.[2]

Без осознания каждым человеком важности обладания хорошими практическими финансовыми знаниями и навыками и необходимости постоянного улучшения своей финансовой грамотности невозможны достижение его личных финансовых целей, обеспечение жизненного цикла семьи, повышение качества жизни и уверенности в будущем, а также стабильность и процветание экономики и общества в целом.

Использованная литература:

1. *Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial. Questionnaire and Guidance Notes for conducting an international// Comparable Survey of Financial Literacy, Париж, ОЭСР, 2011, 31 стр.*

2. *Судакова А.Е. Финансовая грамотность: теоретическое осмысление I практическое исследование // Финансы и кредит, 2017, Т. 23, VIP. 26, STR. 1563–1582.*

3. *Кузина О. Финансовая грамотность и финансовая компетентность: определение, методика измерения и результативный анализ в России // Вопрос экономический. 2015. № 8. С. 129-148.*

4. *Хьюстон С.Д. Измерительная Финансовая Литература. The Journal of Consumer Affairs, 2010, vol. 44, no. 2, pp. 296–316.*

5. *Улугмуродов Д. Что такое финансовая грамотность? - <http://old.xs.uz/index.php/homepage/zhamiyat/item/10461-moliyavij>*

СОЛИҚ ҲИСОБОТИНИНГ ТАРИХИЙ ЭВОЛЮЦИЯСИДАГИ АСОСИЙ БОСҚИЧЛАР

Турсунова Гулноза Ровшановна
Фискал институти магистранти

Солиқлар қадим замонлардан бери олиб келинган, тарихий ёзувларда Месопотамияликлар, Мисрликлар ва Римликлар каби қадимги цивилизациялар томонидан ўрнатилган ўлпон, ушр ва мажбуриятларнинг турли шакллари ҳужжатлаштирилган. Ушбу дастлабки солиқ тизимлари кўпинча оддий бўлиб, баҳолаш ва ундиришнинг оддий механизмларига таянган. Бироқ, улар ўрта асрлар Европасида ва илк янги даврда пайдо бўлган, феодал мажбуриятлари монархия ва давлатлар томонидан бошқариладиган марказлашган солиқ тизимларига ўз ўрнини бўшатиб берган мураккаброқ солиқ режимларига асос солди.

Саноат инқилоби солиқ ҳисоботи эволюциясида бурилиш нуқтаси бўлди, чунки ривожланаётган саноат иқтисодлари ўсиб бораётган давлат харажатларини молиялаштириш учун даромадларни ошириш бўйича янада мустаҳкам чора-тадбирларни талаб қилди. Замонавий капитализмнинг пайдо бўлиши ва жаҳон савдосининг кенгайиши самарали солиқ маъмуриятига ва ижро механизмларига бўлган талабни янада кучайтирди. Кейинги воқеалар, жумладан, Иккинчи жаҳон уруши оқибатлари ва фаровонлик давлатларининг юксалиши, бойликларни қайта тақсимлаш ва ижтимоий фаровонликни оширишга қаратилган солиққа тортишнинг янги парадигмаларини яратди.

Солиқ ҳисоботининг тарихий эволюцияси минг йилликларни қамраб олади, бу бошқарувнинг ўзгарувчанлигини, иқтисодий тузилмаларни ва жамият нормаларини акс эттиради. Қадимги цивилизациялардаги солиқ ва ушрларнинг оддий тизимидан замонавий иқтисодиётдаги мураккаб солиқ режимларига қадар солиқ ҳисоботи технологик тараққиёт, сиёсий ўзгаришлар ва ижтимоий талабларга жавобан ривожланди. Солиқ ҳисоботининг тарихий эволюциясидаги асосий босқичлар ва ўзгаришларнинг умумий кўриниши қуйидагича 1-жадвалда келтирилган.

1-жадвал

**Солиқ ҳисоботининг тарихий эволюциясидаги асосий
босқичлар ва ўзгаришлар¹⁶⁰**

Босқичлари	Эволюцион моҳияти
Қадимги солиқ tizimlari	Солиқ ҳисоботининг келиб чиқиши Месопотамия, Миср ва Рим каби қадимий цивилизацияларга бориб тақалади, бу ерда ҳукмдорлар ўз фуқароларига турли хил солиқ ва мажбуриятларни юклаган. Ушбу дастлабки солиққа тортиш тизимлари кўпинча аграр иқтисодиётга асосланган бўлиб, солиқлар қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, ер ва чорва молларидан олинади. Солиқ тўловчилар йиғим-теримлари ёки даромадларининг бир қисмини жамоат ишларини, инфратузилмани ва ҳарбий кампанияларни молиялаштириш учун сарфланган қисмини давлатга беришлари керак эди. Солиқларни ҳисоблаш ва ундириш усуллари ибтидоий бўлсада, солиқ йиғувчилар кўпинча қўлда қайд этиш ва оғзаки декларацияларга таянган бўлсада, солиққа тортиш ва фискал бошқарув тушунчаси бу дастлабки жамиятларда илдиз отган.
Ўрта асрларда солиқ солиш амалиёти	Ўрта асрларда Европадаги феодал жамиятлари феодаллар, монархиялар ва диний институтларни қўллаб-қувватлаш учун мураккаб солиқ тизимларини ишлаб чиқди. Феодал мажбуриятлари, масалан, феодал йиғимлари, рента ва ўлпонларни тўлаш ўрта асрларда Европада солиққа тортишнинг асосини ташкил этди, солиқ юкининг асосий қисми деҳқонлар ва крепостнойлар эди. Бу даврда солиқ ҳисоботи феодал регистрлари, солиқ варақалари ва феодал субъектларининг бойликлари ва мажбуриятларини баҳолаш учун фойдаланиладиган аҳолини рўйхатга олиш сўровлари билан тавсифланади. Феодал солиқ тизими адолатсизлик ва суиистеъмоллик билан ажралиб турарди, деҳқонлар ўртасида солиққа тортишдан бўйин товлаш, коррупция ва қаршилиқ кенг тарқалган эди.

¹⁶⁰ Муаллиф томонидан шакллантирилган

<p align="center">Илк замонавий давр ва замонавий солиққа тортишнинг туғилиши</p>	<p>Илк янги давр марказлашган давлатларнинг пайдо бўлиши ва қирол ҳокимиятининг мустақамланишига гувоҳ бўлди, бу эса солиқ ва бошқарув соҳасида жиддий ислохотларга олиб келди. Англия қироли Генрих VIII ва Франция қироли Людовик XIV каби монархлар давлат даромадларини ошириш ва қирол ҳокимиятини мустақамлаш учун марказлашган солиқ тизимлари, профессионал бюрократия ва стандартлаштирилган ҳисоб амалиётини жорий қилдилар. Солиқ ҳисоботи янада расмийлаштирилди ва стандартлаштирилди, солиқ тушумларини ҳисобга олиш ва текшириш учун солиқ регистрлари, ҳисоб китоблари ва бухгалтерия ҳисоби бўйича қўлланмалар ишлаб чиқилди. Меркантилизм ва мустамлакачиликнинг кучайиши солиққа тортиш доирасини янада кенгайтди, савдо, савдо ва мустамлака корхоналарига янги солиқлар киритилди.</p>
<p align="center">Саноат инқилоби ва солиқ ислохотлари</p>	<p>Саноат инқилоби иқтисодий тузилмалар ва солиқ тизимларида чуқур ўзгаришларга олиб келди, чунки саноатлаштириш, урбанизация ва глобаллашув жамият ва иқтисодиётларни ўзгартирди. Аграр иқтисодиётдан саноат иқтисодиётига ўтиш ўсиб бораётган давлат харажатлари ва ижтимоий таъминот дастурларини молиялаштириш учун солиққа тортишнинг янги шакллари, жумладан, даромад солиғи, корпоратив солиқлар ва актсиз солиғи жорий этилишига олиб келди. Бу даврда солиқ ҳисоботи технологиядаги ютуқлар, масалан, босмаҳона, телеграф ва дастлабки ҳисоблаш машиналари билан инқилоб қилди, бу солиқ маълумотларини йиғиш, қайта ишлаш ва таҳлил қилишни осонлаштирди. Саводхонлик, таълим ва касбий тажрибанинг тарқалиши замонавий солиқ маъмуриятчилиги ва ҳисобот бериш амалиётини ривожлантиришга ҳам ёрдам берди.</p>
<p align="center">Иккинчи жаҳон урушидан кейинги воқеалар</p>	<p>Иккинчи жаҳон урушидан кейин ижтимоий тенглик ва иқтисодий ривожланишни рағбатлантиришга қаратилган фаровонлик давлатининг кенгайиши ва прогрессив солиқ сиёсатининг қабул қилиниши гувоҳи бўлди. Жамғарма, инвестиция ва бандликни рағбатлантириш мақсадида даромад солиғи тўғрисидаги ҳисобот янада кенг қамровли ва такомиллаштирилди, бунда солиқларни ушлаб қолиш, солиқ имтиёзлари ва солиқ имтиёзлари жорий этилди. Халқаро савдо ва молиянинг кенгайиши, шунингдек, солиқ ҳисоботлари стандартларини уйғунлаштиришга ва икки томонлама солиққа тортишнинг олдини олиш ва солиқ тўлашдан бўйин товлашга қарши курашиш бўйича халқаро солиқ шартномалари ва битимларининг тузилишига олиб келди. Компьютерлаштириш ва ахборот технологияларининг юксалиши солиқ ҳисоботларини тақдим этиш жараёнларини янада ўзгартириб юборди, бу ҳукуматларга солиқ маъмуриятчилигини автоматлаштириш, қонунчиликка риоя қилишни яхшилаш ва солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатишни яхшилаш имконини берди.</p>
<p align="center">Замонавий тенденциялар ва глобаллашув</p>	<p>Замонавий даврда солиқ ҳисоботи глобаллашув, рақамлаштириш ва иқтисодий фаолият шаклларининг ўзгаришига жавобан ривожланишда давом этмоқда. Интернет, электрон тижорат ва рақамли валюталарнинг пайдо бўлиши солиқ органлари учун трансчегаравий операциялар ва электрон тижоратни кузатиш ва тартибга солишда янги муаммоларни келтириб чиқарди. Солиқ ҳисоботи стандартлари ва қоидалари халқаро даражада тобора уйғунлаштирилмоқда, ОЭСД ва G20 каби ташкилотлар глобал солиқ стандартларини белгилаш ва солиқ юрисдикциялари ўртасида ҳамкорликни ривожлантиришда этакчи роль ўйнайди. Солиқ жаннатлари, солиқни режалаштиришнинг агрессив схемалари ва оффшор молиявий марказларнинг кўпайиши, шунингдек, солиқ шаффофлигини ошириш ва ахборот алмашинуви ташаббуслари орқали солиқ тўлашдан бўйин товлаш, пул ювиш ва ноқонуний молиявий оқимларга қарши курашиш бўйича саъй-ҳаракатларни кучайтирди.</p>

1-жадвалда солиқ ҳисоботининг тарихий эволюцияси солиққа тортишнинг бошқарув, иқтисодий ривожланиш ва ижтимоий фаровонликдаги доимий аҳамиятини акс эттиради. Қадимги цивилизациялардан замонавий жамиятларгача, солиқ ҳисоботи оддий солиқ тизимларидан солиққа тортиш ва риоя қилишнинг мураккаб режимларига айланди. Вақт ўтиши билан солиқ ҳисоботларини тақдим этиш усуллари ва технологиялари ўзгарган бўлсада, адолатлилик, шаффофлик ва ҳисобот беришнинг асосий тамойиллари замонавий дунёда солиқ тизимлари фаолиятида марказий ўрин тутади.

Хулоса қилиб айтганда, солиқ ҳисоботининг тарихий эволюцияси унинг бошқарув, иқтисодий барқарорлик ва ижтимоий фаровонликнинг асоси сифатидаги доимий аҳамиятини кўрсатади. Қадимги цивилизацияларда пайдо бўлишдан тортиб, замонавий солиқ тизимларининг мураккаблигигача солиқ ҳисоботи ўзгарувчан сиёсий, иқтисодий ва технологик муҳитларга жавобан ривожланди. Тарих давомида солиқ ҳисоботи даромадларни шакллантириш, ресурсларни тақсимлаш, ижтимоий тенглик, шаффофлик ва иқтисодий ривожланишни ўз ичига олган бир нечта функцияларни бажарган.

Шунингдек, солиқ ҳисоботи фискал бошқарувни, даромадларни шакллантиришни, ижтимоий тенгликни, шаффофликни ва иқтисодий ривожланишни рағбатлантириш учун муҳим бўлиб қолмоқда. Адолат, жавобгарлик ва ҳалоллик тамойилларини қўллаб-қувватлаган ҳолда, солиқ ҳисоботи жамиятнинг умумий фаровонлигига ҳисса қўшади, ҳукуматлар муҳим хизматларни молиялаштириш ва келажакка сармоя киритиш учун зарур ресурсларга эга бўлишини таъминлайди. Биз келажакка назар ташлар эканмиз, солиқ ҳисоботлари тизимлари тез ўзгариб бораётган дунёнинг муаммолари ва имкониятларига жавоб бериш учун ривожланишда ва мослашишда давом этиши зарур. Ҳамкорлик, инновациялар ва оқилона солиқ сиёсатига содиқлик орқали биз барча фуқароларнинг эҳтиёжларига хизмат қиладиган янада адолатли, шаффоф ва барқарор солиқ тизимини қуришимиз мумкин.